

A 1721

**Õesti rahwa
Wanad jutud.**

Rahwa suust üleskirjutanud

F. Käär.



Rakweres, 1881.

Trükitud G. Kuhs'i kirjade ja kuluga.

A. 1721.

**Geesti rahwa
Wanad jutud.**

~~~~~

Rahwa suust üleskirjutanud

**P. Käär.**



**Nakweres, 1881.**

Trükitud G. Kuhs'i kirjade ja kuluga.

Zensuri poolest lubatud. — Tallinnas, 19. Oktobril 1881.

ENSV TA Fr. R. Kreutzvaldi nim.  
Kirjandusmuuseumi  
ARHIIVRAAMATUKOGU

97765

## 1.

**Suda keegi kord „rahaangu“ leidnud.**

Muiste elanud maisemaal — wist Wiliandi pool — üks kehwapooline peremees. Tema piinanud küll oma pihtasid igapäisel töötamisel wara hommikust hilja ööni, aga fiiski pole edasi saamine rikkuse poole suurem olnud, kui „piust suhu!“ Iga aasta muretses oma ette, ja tuli sügise põllult uudis, siis oli wana nii rohkeste ruumi annud, et ise kõrwad pea alla pannes pidi õhkama:

„Elu meil on üürifene,  
Surn weel hirmus häfiline.  
Täna seisab rõõmsalt salwes,  
Homme kotis weskil tarwis!“

Igalpool harinud mehike hoolega põldu; sügise pidanud oma sõrmede waral weikeste rehningi ära, et näha, palju oma tarwituse üle-jäägist wõimalik linna wiia oleks: olgu wõid, wilja, linu, heinu ehk muud. Rehknungi lõpik tulnud aga iga aasta nagu nõia wael nõnda: „2 koormat õue alt luha heinu linna, et silku, joola ja rauda aasta tarwituseks saab ja ei muud midagi.

Sellwiisil oli meie tuttaw „Rõhjas Jaan“, nagu rahwas teda liianimega nimetas, ligi poolkolmatkümmend aastat oma kohta pidanud, ja

nähti sell sügisel, kui meie jutt algas, ka seesama-  
sugune „rehknung“ olemat, sest et linna oma 3—4  
penifoormat maanteed ruunakesel rasket heina koor-  
mat tassida oli. Rõbjase peremees oli juba  
hommiku vara linna teel. Lõuneks jõudis turule,  
ootas heina ostjat õhtuni, aga ei olnud kauba sobitajat  
weel kuskiltgi tulemas. „Tee, mis sa teed“, mõtles  
mees, „tämmu wiist keegi heinu es taha!“

— Õhta eel tuleb ometi wana plefi Tuut ja ajab  
kauba suurel tuural tüüril tigimisel kofku. Seinad  
aeti juudi osmiku ulu alla ja mees rõõmus hilise  
fordaläinud kauba üle sõidab kodu poole. Et aga  
aeg sügise nime kandis ja kartohwlimaa igapäaw kün-  
nil alles ubinaid andis, läks öö järsku kott pi-  
medaks ja Rõbjase peremees wõis üksi hobuse tee-  
tundmise peale loota. Nagu igalühel oma õpitud  
ametis osawust on, nõnda on ka loomade pida-  
jad ju wanal ajal oma kodu loomade truust tähele  
pannes hobuse imeliku tarkust pimedal ajal tee leid-  
misel ja kinni pidamisel tunnud ja noorematele kõ-  
neldes õpetuseks annud, millest ka see mees osa oli  
wõtnud. Kord laulis keegi wana hallikene:

„Sobu' orjab hommikula,  
Sobu' hilja ööde eela.  
Sobu' orjab hoigamata,  
Weab koormaid kaebamata.

Sobu' orjab, hoietelleb  
Peremeest ja poisikesta  
Igas häda ähwarduses,  
Kurjemate fippumises.

Soiab ennaft hooleta  
 Oma sõbra sõrwala,  
 Kuni tugi toibunesja,  
 Pääwa töösta puhkadesja  
 Tule ääres tuffumas ja  
 Põesja ääres pöönutamasa.

Kesje kõrwi kaitsetufeks,  
 Sundi kutsi hurjutufeks  
 Tulnud tulda tegemaie,  
 Öri ääre istumaie,  
 Aga ije uinudella,  
 Wäsimuse wöimufella  
 Uppum'd une hõlmaesje,  
 Rahu riigi riippeesje?

'Hobu' nüüd hoolet hulku-  
 desja,  
 Muru maasta maitsedesja  
 Rõnnib weeri ääri mööda,  
 Peab sõbra filmadesja,  
 Sõbra rahu rajadesja.

Kõrgel armu kutistufel,  
 Sõbrause fundimisel  
 Tuleb juure tasakeste,  
 Waatab ette hoolsaeste,  
 Paitab keelega palefid,  
 Maas magaja huulesid. "

Nii laulis fõrd wana hobuse pidaja, ja et te-  
 mal õigus oli, seda teab iga Tüts, kes ühe hea ho-  
 busega töötades ja hobust heaste toites Türiks on  
 kaswanud. Seesugust ja veel kõrgemat tähendust  
 on Eesti hobused oma peale kinnitamud, ja iga  
 mõistlik hobuse pidaja püüab seda temas alles hoida  
 hea ülespidamisega. Sell wiisil wõis nüüd mees  
 mureta wanfril istuda ja pimedada ilma filmi wah-  
 tida. Et tee osalt kõik metsja alune oli, siis oli ka  
 mehise wõsa willude waritsufeks hea käsi aluse, wõi  
 malaka ligi wõtmud ja pani nüüd hoolega tähele,  
 kas kusagil w'a paju wasika filmi ka näha ei saaks.  
 Olla ju muistegi tähele pandud, et temal kelmil  
 filmad pimedas nagu tulekerad wälkuda, nii ei  
 wõinud see ka sell ajal teisiti olla.

Aga lugu läinud heinamüüal nii, et wahi wõi  
 kas filmad peast wälja, aga hulguft hunti näha ei saa.

Edasi sõites ja hoolega uusa filmaringisid tehes näinud ta järsku männiku all suurt helewalget tuld. „Wist rahaauk!“ mõtlenud tema, „nüüd pean hoolega filmad tule sihil hoidma, sest rahaangu tuli öeldakse kohe ära kaduwat, kui aga kõrwale waatad.“ — Sedawiisi mõteldes wahib ta hoolega ja jõuab wiimaks tule juure. Seal istub ilus manseli mundris naesterahwas wofi ees ja eietab lõnga mis lõrinal; ei näita wõera tulekut sugu tähelegi panewat. Mees wahib hull aega suitsuta sinist tuld ja mõtleb jälle: „On ta rahaangu tuli, siis peab sell wiisil waranduse kätte saadama, et tulele midagi riiet peale wisatakse. Olla riie suur, siis olla ka saak suur j. n. e.“ — Wõtab ka kohe kuue seljast ja wiskab laiali tule peale. Tuli olnud järsku nagu une nagu mehe filmist pühitud ja pilkane pime igalpool. Lähedal metsas kuulnud mehike weel endist kedrajat lustilikult naerwat. Kuue all olnud aina halja hõbeda kubi, keda mees hommikuni sülega wantrile kannud.

Et aga asja kellegile awaldada põle julgenud kartuses, et leidust jägatama hakatakse, siis jäänud asi esiotsal ilma kõrwul saladuseks ja alles järeltulijad wõinud wara pruufimist käsile wõtta.

Weel praegu olla see suguselts jõukas olekus ja õnnistada oma suurt isa, kellel säherdune õnn  
ojsaks antud ja palgaks pandud.

|                              |  |                          |
|------------------------------|--|--------------------------|
| Si ole kõigil õnneks antud,  |  | Ilmas heaste eladesja,   |
| Õnneks antud, palgaks pantud |  | Ilma heada maitseadesja. |

Osalt hädas inimesed  
Peavad puudust, wennikesed,  
Kohkel mõedul maitsemaie,  
Õnne hakku ootamaie:

"Ehk aga ajad heidavad,  
Biletisusi peidavad.  
Küll siis parem põlwe õitseb  
Õnneilma elusse,  
Ja siis õnnelapsi kaitseb,  
Et ei kukku uuesti."

2.

### Kuulsad nõia-waljad.

Praeguse põlwe wanad inimesed räägivad, et kord Tallinnas üks Suudi sadulsepameister säärased waljaid valmistanud ja müüinud, kellega hea olnud wigaseid ja wanu hobuseid wahetada ja müüa, sest waljastel olla imelik himutekitaja võim sees olnud ja igamees, kes hobuse ostja olnud, pole muud loomi nagu näinudki, kui aga neid, kes säherduste waljaste kandjad olnud. Waljad olnud aga õppinud silmadelle tuntawad, sest neil olnud löua all iseäralisel wiisil valmistud rist. Niijuguste waljastega on järgmine lugu juhtunud.

Terwe pääwa wahib wana Tärwa Madis Paide jõululaadal ja kaupleb oma halli täkku 75 rubla eest müüa. Külm tantsitab wanakese hambaid suure lõginaga ja seesama näitas nagu kogu selle asja juures süüdlane olewat, et hall alles müümata oli. Igamees, kes halli hinda kuulis, läks pead raputades minema ja ümises: „Kallis, kallis!”



Õhta eeli tuleb Madise sõber Mihkel, waljad õlal ja naljatab, et tema „täna ju 15 hobuse peremees olnud ja mõnegi kulli teeninud.“ — Wanamees palub, et Mihkel ka tema täku täna weel äramüüks; kui 70 rubla saab, olla küll. Warsti paneb Mihkel hallile waljad pähä ja astub wahetajate hulka, kuna wanamees ka järel sammub, et kaubafobitust pealt waadata. Waemalt saab aga Mihkel hobust mõne sammu tallutanud, kui juba 2 Põltsamaa poissti järel tulivad ja halli hinda küsivad.

„Sadafakskümmend rubla!“ wastas Mihkel.

„Sada aitab küll!“ arwasivad poisid.

„Ohoo!“ sünas Mihkel omal wiisil ja tahtis jälle edasi astuda. „Waatke sõbrad enne ikka kaup läbi, kui hinda pakute; täna maksavad setukad ka rohkem.“

„No noh, ega puud ühe laastuga langema panda“, waigistadi wasta ja pakuti jälle.

Nüüd tõstsid poisid ühtepuhku pakutust, Mihkel jättis ka maha, ja 117 rublaga oligi kaup koos.

Wana Madis õerus rõõnuu pärast käsi, kui Mihkel 93 rubla ja 50 kopik temale andis ja seletas, et sell wiisil üle 70 rubla saadud kasu pooleks olla.

3.

**Mis Metsa Matsi pojast sai.**

See olla muiste olnud, kui kase urwad suu-  
rema auu sees peeti, kui nüüdsel aegadel, ja wist  
weel nõnda nimetud „nina tarfu noor Gestslassi“ ep  
olnud, et w'a jõukas Metsa talu Mats oma kolme  
lapse hulgast iseäranis rõõmsa noorema poja Hansu  
mõistliku meelt tähele pannud ja tihti ümisenud:  
„Minu pojast Hansust jaoks härra hea aidamehe.  
Hansu keeruline kolu peaks ilma nende pagana pul-  
kade ja kriipsudeta meeles ja teeks härrale selgeks,  
nagu wiie sõrme peal, paljuks temal iga kord  
wilja aidas on j. n. e.“ Aga igafordne mõttepilli  
lõppe tõlksud olnud: „Kes meie suguse mõistusest  
hoolib! Oled tubli mees weel pealegi, kui jõuad  
teda wanaduse waraks hoida, muidu . . . . hm!  
Olgu peale ütlemata, nägija näeb iga pääw  
kurja kubjade talitusel isegi, mis mõistus wäärt on!  
Seile alles saiwad Altdoue Hans ja Ulejõe Zuhan  
hopmanni käest mehised nahatäied, et oliwad mõist-  
nud wälja rühkendada, wilja kasu tähele pannes,  
et — hm! palju see oli nüüd? Ah jah, et 50  
aasta pärast enam külas igal mehel kiriku kuube ei  
olla ja wana hopmanni ütetus — kadund koera  
f . . . kus ta praegu on — täide minna, kes ka  
omal ajal ala seda sõna ja teuga soowinud olla.“

Nõnda suguseid regewärsisid mõistis wana  
Metsa Mats mõndagi mõlgutada, aga paljufe

meie päivil üks inimene enam meeles jõuab pidada, aitab sestki! — Waatame parem edasi.

Sell ajal, kuna Hans juba kümni poisji ealiseks oli paisunud, ärkanud aga sealt mõisa härrale elaw himu, korras ratsa hobusega oma walla läbi sõita ja inimeste elujärge nende oma suust ja elust tähele panna. Seks ootas ta üht ilust päewa ja läks sõidule. Walla waest elujärge tähele pan- nes, pidi ta tihti tundma, et „oma film kuningas“ on, sest kahetseksed junkrud ja tubjad oliwad walla jõukust alati suure suuga kiitnud, ja nüüd — mis oli see rikkus? Nälg ja närud!

Sell wiisil sõites jõudis ta wiimaks ka Metsa Matsi õue, sidus hobuse finni ja astus kambri. Rodu põlnud aga muud, kui üksi Hans, kes seni jalanduusi parandas, kuni hobused lõune aega pida- siwad. Härra teretab lahkest ja küsis: „kus Hansu isa olla.“ Hans wastas:

„Ia teeb wähest palju.“

„Kus sinu ema on?“

„Ema läks mullist mõlga tasuma.“

„Aga, kus wend siis on?“

„Tema käib täna edasi ja tagasi.“

„Ja õde?“ küsis jälle härra.

„Õde näitab tuulele p. r. et.“

„Soo!“ mõtles härra „on ometi minu wallas ükski julge nobimees“, astus Hansu lähemale ja pistis halja hõbedase selle põue, üteldes: „Ma tahtsin sinu isaga sõna kats kõnelda, aga et teda

kodu ep ole, siis jäägu teiseks korraks. Sumalaga!" ja läks.

Teisel päeval tuli Matsile käre käsi, et peab jalamaid mõisas olema. Mats läks.

Härra esimine küsimine oli: „Mis sina tegid heile?“

„Külwasiin“, vastas Mats.

„Mis sinu naene tegi?“

„Minu naine — oot wenemorst! — las ma tuletan meele — no jah, tõsi küll! Naisele oli mullu keegi tühja jutu järel tite pudru toonud, mis ta heile tõe teel kätte oli wiinud.“

„Aga“, küsis jälle härra, „mis sinu poeg tegi?“

„Gans oli kodu, Priidu kündis.“

„Ja tüttar?“

„Tema leikas odra.“

Nüüd kiitis härra Matsi Hansust poega ja küsis: „Kas sa ei tahaks teda minu teenistusse anda; ma arwan, temast saab tubli mees veel!“ —

„Miks mitte, kui härra soowib?“ arwas Mats heal meelel pead kraapides, ja mis seal nüüd edasi kõneldi, põle meil hädaste tarwis teada, olgu sest, et teisel wara hommikul Hans juba mõisa poole matsis. Teda pandi esite wana hallikesele, kes seal mõisas juba 45 aastat aidamees olnud, abiks, ja hiljem, kui wanake kõrwad pea alla pani päris aidameheks.

Wana Mats käis tihti poega Hansu mõisas

maatamas, kes waheajal hea põlwe peal ikka kondist ja kereft kobsakamaks kaswis ja nagu Simson igale wõerale waatajale filmi paistis.

4.

### Julge soldat.

Wana soldat Siim, kes kedagi ei kartnud, läks ferd maale sugulastele küllalifeks. Paar pääwa, kui juba Siim oma elu juhtumistest küllalt jutustanud oli, kuulis ta omaksete käest ka, et seal ligilähedal üks kardetaw mahalangemud katusega lossi warem olla, kus mitmed julged ninatargad, kes asjalugu himustanud lähemalt tundma õppida, kadunud, nagu tina wõtte, ehk sulatada tuhka. Keegi ei wõida ütelda, kas seal rööwliid ehk kurjad waimud olla.

See oli just õhtase söögi ajal, kui peremees feda uudist soldatile pajatas ja kõik pere hirmul hinge kinni pidades, ristas kättel, pealt kuulasiwad. Meie Siimul oli see kõik üks nali ja ta pidas juba aru eestulewal ööl feda lusti käiki ette wõtta ja ise oma filmaga asja oleku ja seisu üle otjust teha. Ta küsis sellepärast teendrite käest, kas mõni ei himustaks temaga kaasa minna. Kõik teeniad tundsiwad omal kانا nahka hirmul põue kaswawat sõherduse koleda ette wõtte juures. Sõegi wana pe-

remees, kes soldatile seda uudist oli kuulutanud, ehmatas jede ette võetud nõu kuuldes walgeks, nagu kana j. . ., sest kes oleks uskuda võinud, et üks tubli soldat säherduse hullu nõu ette võis võtta! Lühki teab, — eks seda ole ennegi nähtud, et kurjad wainud inimeste hingesi püüawad ja karpidesse panevad, hobuseks muudawad ja rautada lasewad, ja mõnda muud õelamat weel! Aga, tohoo püharistike! mis selle Siimu arus nüüd on? Ta kutsub weel teisa ka ligi! Oh fina heldus! Kes oleks seda ette võinud ütelda? Ei minust selle hirmsa asja rääkijat põleks saanud!

Seda ja teistmoodi siunas ja pahandas wana peremees iseeneses, kuna Siimule üks teenijatest, nimega Toomas, ligi lossini lubas tulla. Ta lootis siis omal weel ära jooksu aega leidwat, kui kurjad wainud wana jämedat Siimu sööma hakkawad; wõttis ühe hea kivi tasku ja läks ukse ette, kus Siim juba oma kahe ratsa hobusega ootas. Toomas kraapas weel teise taskusse liiwa, keda wist tontidele filma tahtis wisata, ronis siis hobuse selga ja traamis soldati järele.

Kui nad hull aega pimedas metsas sees edasi kihutanud olivad, aimas Siim eemalt tule paistet. Oli see aga imelik tuli! Nad sõitsiwad, et hobused wahutasiwad, aga tule juure ei saanud. Wiimaks oli Toomas ometi omaks rõõmuks tähele pannud, et tuli lähemal oli ja film näult ikka kaswas. Nüüd jõudsiwad n'ad warsti ühe weikese majakese

ette, kelle akna peal küünal põles, ja põrutasivad  
 finniise ukse peale, et lahti saaks tehtud, aga — ei  
 inimese hinge kurgilgi pool! Soldati süda kargas  
 viimaks täis, ta wirutas jalaga ja — üks oligi lahti.  
 Et see üks lauda moodi maja oli, kus üksi teisel  
 pool seina ääres lai laud seisis, sellepärast tõivad  
 nad ka hobused sisse.

Parajaste, kui Siim tahtis laua peale magama  
 heita, leiab ta ühe furnud wanamehe sealt eest!  
 „Dot, oot!“ seletas Siim, „kui ma sisse tulin, siis  
 põlnud siin ühte elawat ega furnut, kes oleks ka  
 küsinud, mis külalised soowivad, ja nüüd sina sarwit  
 tood oma krämsu laua peale! Kafi maha! Ehk muidu  
 ma — —“ Et aga koolja hoimugi ei liigutanud,  
 kargas Siim tema kraesse kinni ja wiskas teda nii-  
 suguse hooga wastu seina, et wana kõuu laiad sam-  
 metised püüsid saajaks lõhkesiwad. Nüüd lautas ta  
 oma kuue lauale laiale, heitis peale ja kutsus ka  
 Toomast. See aga arwas tulusamaks, laua all  
 magada, kui peal, ja ei tulnud. „Minul ükspuhas“,  
 arwas Siim, „magad sina laua all, ehk peal, aga  
 seda ma ütlen, oleks meie täna seda pagana lossti  
 ometi filmanud! Parem puhke paik oleks meil ifka  
 olnud.“

Soldat Siim jäi warssi norisema, aga Toomal  
 oli uni hirmu pärast, nagu kaste palawa pääwa  
 eest tühi teab, kuhu läinud. Ta wahtis aga  
 üksi filmi põrandale furnu filmi ja ehmatas, mitme  
 häälega kontserti andes, kui nägi, et wana rauk

põrandalt ülesse tõusis, soldati pähe kinni kargas ja enne kui Siim ise asjast aru sai, oli ta „pransti“ põrandal. Ülesse tõustes nägi ta wana „lõhkest püksti“ laua peal oma kuue peal põõnutawat. „Dot', sina pergel!“ kargas Siim, „sina küünistad mind maha ja heidad ise minu sooja pesasse!“ „Barts!“ kõlas wanamehe kogu jälle, kes seina oma tulise sõidu ees takisuselis leidis, mida Siim temale heldusest soowimud, ja nüüd oli jälle rahu tuas.

Siim katsus jälle magama jääda, ja jäi ka. Aga waewalt kuulutas ühetasane hingetõmbus Siimu magamist, seal oli wana jälle jalul, tegi nagu ennegi, sai aga endise kahetõrse lusti sõidule kolmanda weel lisaks. Nii läks lugu ühte joont kuni kuffe lauluni. Siim lennutas sammeti wana, ja see tassis niisama tihti teda laua pealt maha. Aga Toomal läksiwad hirmuga kõik arud segamine, ta ei teadnud, mitu korda wana koolja koiwad seinas seisiwad, ehk mitu mailu und Siim maas maitstes. Toomas tänas oma tarka mõistust, kes teda laua alusega rahul sundis olema, ja muud midagi.

Kui kõik rahuliseks jäi, Siim jälle endist wiisi edasi naristas ja koolja ka enam oimu ei liigutanud siis wajušiwad ka Tooma hirmu luugid kinni ja ei ärkanud enne, kui suur walge aknast sisse paistis. Nüüd äratas ta Siimu ülesse, kes oma meelepahaks koolja ka, nagu wa' teisepoole oma külje äärest leidis.

Peale söögi aega laskis Siim Toomast hobused



õue wiia, wiskas koolja oma sadula haagi otsa, ja sõit algas jälle. Koolja tantfis sõites wasta hobuse külge, nagu worst koera suus, ja Siim seletas: „Waata wanarauk, katsu mõne teise mehe und weel oma külma küüntega narrida! Näüd on su püksid lõhki ja ripud maa ja taewa wahel, ja — kes teab mis wana Siim sinuga weel enne õhtud ei tee.“

Wahepeal olivad nad jälle heasti edasi traawinud ja kuulsad lossi wareded paistiswad juba. Weel weike sõit ja noorskades jäiwad hobused lossi trepi ette seisma. Ratsanikud sidusiwad hobused trepi kwiipostide külge kinni ja astusiwad sisse. Suurest kojast jõudiswad mehikesed weel suurema jaali kus soldati passi häälelist uhket teretust 25 suure habemega meest wastu wõtsiwad, kes suure laua ümber istusiwad ja toitu wõtsiwad. Karwalõuad, keda nende kehast ja moodist õigusega rõõwliks wõis pidada, saiwad warsti sõõnud, ja meie soldat tellis omale ja oma poisile ka süüa anda. Lahkest lubati seda ja warsi oli ka suur koogi taldrek meestel ees. Soldat keelis aga Toomast wõtmast, wõttis ühe koogi ja — et suur koer laua all oli — wiskas sellele ette. See sõi saagi ijuga nahka, aga wiskas ka niisama ruttu ennast pitkali — siputas jalgu ja oligi walmis. Sellest märkas Toomas, et koogid kihwtised olivad. Soldat näitas aga käega koera peale ja ütles Toomale: „Wii see worst sadulasse ja too mo leimafott sealt sisse. Need siin on rumalad kofkad meie jäüks.“ Toomas aris koera õlale ja

ei saanud esimisel puhul hirmuga soldati käsust aru. „Seal — — ei — —“ tahtis ta ütelda, aga Siim käreatas meest: „Mis? seal ei! Sina tee, mis ma sind käsiksin.“ — Nüüd läks Toomas koeraga õue, võttis koolja selga, pani koera sadulasse ja astus saali tagasi. Sinna jõudes viskas ta koolja laua peale, et koogi taldref tantfis, tõi laua teise otsa pealt nua ja kahvli ja andis Siimu kätte. See kooris wanamehe sammeti lapid kõrwale, lõi kahvli kõige pehmema kohta sisse ja leikas hea kahmaku lahti. Waatas ringi, aga et see kõige parem ep olnud, sellepärast ütles ta Toomale kõige raswafema rööwli peale näidates: „Kuule pikse pois! Mine too see jäme pekijelg sealt minu kätte, et sest söögi alust wõin teha!“ —

Rööwliid saiwad warsti hirmuga aru, kust poolt tuul puhus; sest kui nende jäme peamees juba söögi aluseks jäi, siis wõisiwad nemad ikka taga kuklasse kõik weel mahtuda. Sell. mõttel leidsiwad nad kõige tulusamaks olewat, kui wana kallist laulu salmi meele tuletasiwad ja selle järel tegiwad. Laul ije käis nõnda:

„Poisid pistke punumaie,  
 Laske lestad lippamaie,  
 Andke hoogu oimudelle,  
 Tulist kiiru kandadelle“ j. n. e.

See laulu salm oli aga nii rööwlite luusse ja lihasse mõjunud, et jooksiwad nagu püsfi otsast rohu jõul ukse poole ja üksteist wigaseks tahtsiwad

piigistada kitsa ukse wahel. Oliwad kord õues, siis jooksiwad igauks ise poole hirmsa kisaga, ja iga-mees pidas oma seltsimeest, kes ka tema poole juhtus jooksuma, suure isuga soldati poisiks Toomas, kes neid kinni püüda. Siim kargas weel ukse peale ja kisendas: „Toomas, pihsepois! aja need nuumikud mulle õhtaks kõik kokku; wiis tükki saad omale homikujeks pruukostiks!“

Peale seda käisiwad nad Toomaga kõik losji hurkad ja nurgad läbi, korjasiwad kõik hõbedase ja kuldse kraami kotti, süütasiwad õeluse pesa põlema ja traawisiwad jälle kodu poole.

Kodusõit oli ilma äparduseta, ja meie julge soldati Siimu ja ara Tooma järeltulijad arwatakse weel praegu rikkuse riismete omanikud olewat. Losi aga ühes oma tondidega kautas peale seda rahwa filmis oma tähtsuse ära ja wajus hiljem unustuse rüppe, ja, ma arwan, ei tea praegu mitte ütelda, kus see kolli kogu omal ajal on elanud.

---

## 5.

### Narri palk.

Motto: „Teraw kirwes leiab kivi.“

Luha Tõnu, kes jõukas mees oli, oli surma woodi peal ja jagas oma wara kolme pojale ära. Kõik kolm saiwad ühe wõrra. Peale isa surma hakkasiwad kaks wenda oma saadud osaga kauplema,

aga kolmas wend, Tiit, priiskas kõik läbi, muretsetes wiimaks kepi ja kotti, ja hakkas kerjama. Tiit hulkus igapäaw hommikust õhtuni linna wahel ümber ja mis ta toidust, kopik ehk kaks, üle jäi, selle eest andis kõrtsmik kõri loputust. Nõnda elas Tiit kaua aega iseenele ja wendade häbiks, ja kui need teda wahel töösse, auusamalt leiba teenima, kutsusid, naeris Tiit neid ja armas, et sedawiisi kergemalt läbi saab.

Linnas oli aga üks rikkas kaupmees, kes igameest narrida ja pilgata püüdis. Seesama tundis Tiidi järke heaste ja narris teda igapäaw sellega, et oma sajatuhandelist laewa, mis praegu tühjalt sadamas seisib, müüa pakkus. Hind oli igamehele nii narri asi, et jämedaks pilkamiseks wõis pidada, aga meie Tiidule oli see weelgi häbemata suur ja wõimata asi.

Kord läks Tiit jälle mööda uulitsat, et kuu lapid üksteise kõrwal wene tantsu löiwad ja isekeskis imeks paniwad, et Tiidust maha ei jäänud, seal hüüdis kaupmees, oma narri mängu edasi ajades, poe uksest: „Tiit, osta minu kõigeparem laew ära, ma müün ta, kui praegu raha wälja maksad, 150 rubla eest ära.“

Tiit astus aga edasi, teadis küll, et seda esimest kord ei kuulnud. Kodu jõudes küsis ta oma noorema wenna käest seda summa laenata; wend aga armas seda naeruks ja ei annud.

Teisel päawal sammus Tiit jälle oma tuntud

teeda, ja otsis süüa ilma tööta, seal filmas teda kaupmees ja alustas jälle oma narrimist. Ta kutsus Tiidu poodi, ja pakkus oma laewa 100 rubla eest Tiidule. Pood oli saksu täis ja kõik naersiwad. Peale seda sai Tiit paar kopikat ja wõis jälle minna. — Tiit läks jälle wenna juure, palus sada rubla laenata, aga tuli niisama rikkalt kui läks.

Kolmandal päawal nägi kaupmees jälle Tiitu, pakkus 50 rubla eest laewa, aga et see narrimine oli, siis jäi ta ka seekord seks. Nüüd läks Tiit wanema wenna juure, rääkis lugu kõik otsani, ja — sai 50 rubla.

Keljandamal päawal läks Tiit jälle lontides mööda uulitsaid. Warsti nägi kaupmees teda ja kutsus naerdes sisse. Tiit tuli lontides nagu koer räästa alla ja ise mõtles: „Dota, oota wanamees! narrisid küll mind alati, aga täna teen ma sulle pussi, mis mitu kopikat maksab!“

„Kuule w'a rikas Tiit!“ alustas kaupmees jälle juttu, „osta õige täna minu laew ära. Kui sa raha mulle praegu äramaksad, siis — sõh siin on käsi ja kirjad — mõtta 50 rubla eest!“ —

„Kas kuulsite?“ küsis Tiit teiste poes seisjate käest.

„Sõh!“ oli wastus.

„Siin on Teie raha“, ütles nüüd Tiit raha kaupmehe ette wiates ja teise käega laewa paberid wõttes. Ta ütles weel kaupmehele „head termist“, ja sammus uksest wälja otse wanema wenna

poole. Kaupmees wahtis kirudes suud, filmad laiali Tiidu järele ja ei teadnud, mis heaks nõuks; ometi märkas wiimaks, et „mis läinud, see läinud“ ja et „teraw kermes ikka kivi leiab.“

Tiit tellis nüüd wenda, antud rahaga kannatada ja tõttas sadamasse laewa wastu wõtma. Wend muretšes tale kapteni ülikonna ja tõi ka firusniku wõi habeme ajaja ühes, kelle wana nuga nüüd Tiidu liiwases habemes omad paljad igemed noora hambaid täis sai. Wanad madrused jäiwad ka kõik paigale, sest Tiit, ehk kuda teda nüüd kutsuti: kapten Tiit lubas igamehele head palka ja rohket kingitust weel pealegi. Poole aasta toidu moon sai laewa pandud, ja et ühel ilusal päawal kõik joonel oli, tehti purjed lahti, winnati ankrud laewa äärele, ja laew „Sülge“ lendas nagu luit laiija merele. Tgapääw olivad ilmad ilusad ja „Sülge“ ujus jõudsaste edasi. Tühi teab aga, kuhu poole? Sest Tiit tundis merd niisamma hästi, kui mutt kiriku torni.

Kolme nädalise sõidu järele hakkasiwad ometi ühed mäed paistma. Ühel õhtal jõudsiwad kaldale. Ankrud lasti wette, purjed wõeti kokku ja mindi paatides maale. Maa oli aga tühi ja paljas ja põlnud muud peale soola, mis siin õige rohkesti oli, kui linnu pesi, suurte munade ja weikeste poegadega.

Tiit täiendas munadega oma toidu wara ja lastis nüüd kivid laewa kereft wälja wisata, mis

ta enne, kodust tulles, panna oli lastnud, et laew parajaste wee sees ujus ja mitte tuulest ümber wifatud et saaks. Kiriwide asemele pandi soola, ja kui laew täis oli, algas jälle sõit.

Ragu nad hea õnne peale sõites soola saarele jõudsiwad, niisama umbes sõideti nüüd jälle edasi, aga hoiti laewa jooksu rohkem lõune alla. Tiidu madrused pidasiwad teda targaks kapteniks, et ta wäha rääkis ja alati mõttes laewa serwal rinnuli seis. Keegi ei julgenud nii mõistlikult kippari härralt küsida: „Kus me' nüüd oleme, ehk kuhu läheme?“ waid sõit, mis neil juhtus, armasiwad, „kippari härra ettemõetud targa nõu“ täidemine- miseks.

Nõndasugusel heal korral jõudsiwad meie mere sõitjad wiimaks, hulga aegse sõidu järele, ühte wõerasse linna. Linn nähti rikkas, iseäranis wase poolt, olemat, sest kõik katused, tornid ja isegi uulitsa jalgtee oli osalt wasega ilustatud. Sell linna rahwal oli aga sool tundmata asi; nemad priukisiwad kõik omad toidud magedalt ja nii, kuda kellegile loodus ise maitsemise annud.

Kui Tiit wõeraste majas nende roogaid oli maitanud ja soola puuduse äratunnud, käskis ta ühte oma poissi laewalt soola tuua. Warsti oli poiss tagasi ja sool supis. Nüüd käisiwad kõik Tiidu suppi katsumas, ja küsisiwad, „kuda ta supi nõnda heaks teinud! — Tiit näitas soola ja seletas selle priukimist. Rahwas tundis seda wäga tulu-

faks ja ostsid piutäie wiisi kõik Tiidu laewa tüh-  
jaks. Soola eest anti suura wast kildusid ja rat-  
taid, mis raha pidi tähendama.

Tiit täitis laewa wasega ja sõitis nüüd otse  
sinna poole, kus ta kodu arwas olewat. Nüüd sõi-  
deti, maitseti tuult ja tormi, ja kõige hullem oli  
weel see, et meeste toidu moon otša hakkas lõp-  
pema, aga, oh seda rõõmu! wiimsel hädal haka-  
sid järsku tutawad kodu linna tornid paistma,  
ja weel sellsamal õhtal ujus „Sülge“ täis purje-  
dega sadamasse. Tiidu wendade rõõm oli suur,  
„Sülget“ termelt ja mehi rõõmsalt sadamast lei-  
des. Tiit maksis nüüd wennale 50 rubla puhta  
wasega ja rohkeste ära, üüris tema käest ühe suure  
aida ja tühjendas laewast wase kõik aita. Kui jälle  
asi kõik korras oli, algas sõit uuesti „soolamaale.“  
Nüüdne soolakoorem keerati aga sugu õhta poole,  
et meelega wana tuttawa waserikka linna minna ei  
tahetud. Hää pitka sõidu järele jõudsid nad  
ometi üht linna eemalt filmama ja sellsamal pää-  
wal ka sadamasse. Siin oli Tiit oma soolaga jälle  
uudis. Suure isuga osteti sool ja makseti puhta  
hõbedaga. Warsti oli kaup wahetatud ja wõidid  
jälle sõita. Koduminek oli alati ifka jõudsam kui  
kodust wäljaminek, mis wist sellest tuli, et wälja-  
sõidu tee meestel wõeras oli.

Kodu jõudes täitis Tiit hõbeda „wase aita“ ja  
sõitis kolmat puhku soola saarele. Nüüd sõideti ko-  
guni õhtu poole. Raks, kolm kuud sõideti edasi,



aga kui kedagi inimeste eluasupaika ega linna filma ei puutunud, hakkasivad mehed juba Tiidu tarkuse üle kahkema ja oli eksi teelise mee sõidu üle juba madruste hulgas nurinat kuulda. Tiit pidi neid paar korda enne waigistama ja tasumist pärast sõitu lubama, kui mehed tasasemaks jäiwad. Hea õnne peale kuulutas Tiit madrustele, et nad warssi üht suurrt linna saawad nägema, ja lubas sinna jõudes nädal aega mehi puhata lasta.

„Wõib ehk olla ka, et kippari härra sellest linnast enne teadust on saanud“, mõtlesiwad madrusted ja wahtisiwad nüüd igapääm hoolega merel ringi, et ometi juba linna tornisid näha wõiks. Ja — ennää imet! kolmanda pääwa õhta peale Tiidu kuulutust hakkasiwad merepinnalt ühed tornid, nagu aja teiwa otjad, paistma. Et öö järsku peale tuli, siis ei wõimud mehed linna ilu eemalt kedagi näha. Kes öö wõis mööda olla, kui laew „Sülge“ linna ette merele seisu wöttis ja ankrud allalaskis.

Hommiku wara, kui madrusted alles asemalt tõusiwad ja filmad linna poole pöörsiwad, seisis mere äär puupüsti inimesi täis, kes suud ammuli Tiidu laewa nagu imekommetid wahtisiwad. Nüüd laskis Tiit laewa linna ette sadamasse tüürida ja läks kolme madrustega wõerast linna waatama. Söög poodides ja mujal nägiwad nad warssi, et foolast linnas suur puudus oli, ehk et teda sugu ei tuntudki. Linnas hulkudes leidsiwad nad seda rikkaks kulla ja hõbeda poolt ja iseäranis ilusa ehitusega.

Tiit tegi nüüd linna rahvast soolaga tuttawaks ja wahetas soola vastu kulda oma laewa. Laew oli ammu juba täis ja oleks wõinud sõita, aga Tiit pidas oma sõna ja käskis madruseid nädal pühi pidada. — Weel oli madrustel aega wiis päewa puhata, seal juhtus linnas tähtjas lugu, mis pea õnnetuseks oleks wõinud minna ja meie Tiidu kaela kõige pealt langeda.

Selle rikka linna kuningal oli üks ainus laps, ja see oli tütar. Sellel sama järele, kui ta selle ealiseks oli saanud, käinud igapäew kofilased, aga see põle kellegile läinud. Seal süttinud ühe kuninga poja wiha põlema (temal oli wist taime wiha ja nüüd, et tikud, mis ka seal lähedal olivad, põlema saiwad õrutud, süttis wiha põlema), tema läinud ise otse nõia juure ja lasknud kurja waimu kuninga tütre sisse saata. Sest saadik olnud kuninga tütar pääwa surnud ja ööse murdunud inimesti. Kuningas põle muidu temaga enam toime saanud, kui käskinud klaasist haua teha ja pannud teda sinna sisse. Tga öösse pidanud ta aga ühe nooremehe omalt priiufostiks saama. Selle tarwis säetud suur numbrivõtmise maja joonele ja noored mehed kutsutud, kord siit, kord sealt riigi serwast, kofku, et näha, kelle peale jälle liisk langeks, kuninga tütri toiduseks minna.

Sell ajal, kui meie Tiidu mehed alles oma sama pääwa puhkamiseks pidasiwad, juhtus linnas liisk ühe rikka mehe poja peale langema ja poisi isa

andis kuningale nõu, et tema poja eest ühe mõera mehe võtaks, kelle laew praegu sadamas seisab ja mehed pühi pidada. Võida ka olla, et mõeras mees nagu - arsti rohutill kuninga tütrele maitseada, ja nõnda edasi. — Kuningas arvas ka, et mõera riigi meest võttes üks tema mees alles jääb ja saatis kohe kaks meest meie Tiidu järele.

Enne aga, kui mehed weel poole teesse jõudsiwad, ilmus Tiidu laewal üks tugew, tõsise ja targa näuga, pitka walge habemega wanamees ja hakkas Tiiduga lahkestes rääkima. Ta seletas Tiidule lühidelt kõik ära, mis õnnetus temal tulemas on, nii et Tiit walgeks ehmatas, nagu wee waht. Nüüd õpetas aga hallhabe edasi: „Kui sind hauda pantakse, siis pue kohe nurka kontide hulka, et ta üles tõustes õõse kedagi ei leia ja arwab: „Täna wist ei too- dudki.“ — Waewalt oli wanahall juttu lõpetanud, seal tuliwad ka Tiidu kinni võtjad ja wiisiwad teda kuninga tütri klaas hauda. Wiijad arwasiwad ise- keskis, et hommikku wiisiwad selle mehe paljaid konta- maatama tulla ja läksiwad hirmul minema. Tiit puges konti huniku alla, aga see oli weel nii weike, et jalgu ära ei katnud.

Päike läks looja ja warsti wirutas ka kuninga tütar, kes puusärgiga seal haua sees oli, puusärgi kaane pealt nurka ja tuli saaki sõõma, aga wõta näppust! Ei märsket mitte suutäitki! Nüüd kisendas ja kolistas ta hullumoodi, laskis hundiratast nii et käed ja jalad nagu nuiad wasta haua lage ja külgesid.

lõimad, aga asjata jäi kõik. Tärsku puutusivad aga Tiidu jalad, kes fondi huniku alt välja wahtisivad, tantsijale ette, ja see pidi just hakkama Tiitu välja kiskuma, seal kuuldi laugelt kufe laulu, kargatus käis ja kõik oli wagane. — Läbi klaas seinä nägi Tiit, kui walge hakkas ja puges fontide alt välja. Warsti tuli ka kuningas ja imeldas otsata Tiitu termelt nähes, lubas teda aga teiseks ööks weel panna. Tiit palus ennast laewale minna lubada ja lootis põgenema saawat. Kuningas aga aimas wist seda, lubas küll, aga andis neli sõjariistadega meest saatjaks ja kinnitas, et enne õhtad wara tagasi tuleks.

Laewale jõudes leidis Tiit, et wana hall jälle seal oli. Tiit tänas õpetud abi eest, aga palus ühtlasi ka uut nõu. Wanamees ütles: „Kui sind õhta jälle hauda pantakse, siis mine puusärgi paremale poole kõrwale ja oota, kuni ta puusärgi kaane sulle peale wiskab, sest tema tõukab kaane alati ühe koha peale.“

Õhta läks Tiit jälle meestega linna ja need panniwad teda hauda. Waewalt peitis päike õhta oma palet, seal käis puusärgi kaan „klõmm“ pealt ära ja kuffus meie Tiidu selga. Koolja kobis välja, wahtis ringi ja et kedagi jälle näha põlnud, kellest isu mõiks ajada, segas ja sogas ta fontide kallal, kuni need kõik lausa laiali oliwad. Kolistamine kestis jälle kuni kufe lauluni, siis puges koolja firstu, kaan kargas iseenesest peale ja Tiit oli jälle peastetud. Homiku arwas Tiit ennast prii

olema, aga wale. Kuningas tahtis teda kolmat ööd weel nagu hiirt kassi ette wisata. Tiidul ei aimanud muu nõu, kui pidi jälle luba paluma, laewa juure minna. Lubati ka, aga anti kaks meest ligi, kes temale meelde tuletaks, milla paras aeg ära tulla oleks.

Wanamees oli jälle laewas ja õpetas Tiitu: „Küüd on jull kõige raskem, aga ka wiimne tükk läbi teha: pead puusärgi alla minema ja, kui see sealt wälja tuleb sind otsima, siis karga pahemast küllest puusärgi sisse ja ära miski meelitamisel enne wälja tule, kui kull kolm korda laulnud on.

Shta pandi Tiit jälle hauda ja see tegi, kuda wana õpetas. Küll leikas kuninga tüttar palwe laulu, aga Tiit ei liigutanudki ennast puusärgist. Kui kull omad korrad laulnud oli, sai kuninga tütar nagu teiseks inimeseks, palus filmaweega, et Tiit wälja tuleks ja teda mitte enam kui murdjat ei kardaks, waid ärateenitud tänu wastu wõtaks; mis ta oma tarkuse ja julgusega tema peastmiseks teinud olla, saada tema isa kuninglikult tasuma. — Tiit aga ronis hoopis teiste mõtetega puusärgist wälja, tema mõtles: „Kui sinu isa mulle midagi tasuda tahaks, siis peaks m'a küll seda kõige paremaks maksuks, kui ta sind ennast annaks.“

Teisel hommikul oli kuninga rõõm otsata, kui ta neid mõlemaid kui purikaid terwelt leidis. Ta kallistas neid mõlemaid ümberkaela hakkates ja soowis, et Tiit kaua weel tema wõderaks jääks.

Kuningas walmistas nüüd suure pidu Tiidu auuks, kus kõik suuremad ülemad omast riigist ja ka „Hülge“ laewa madrused kui auusa Tiidu teenrid osawõtma saiwad kutsutud.

Kuna kuningas pidu wasta walmistas, mis nädala pääwad kestis, oli aga meie Tiidu põues midagi põkitama hakkanud, mis ta mitte oma teada üksi ei wõinud pidada ja kuninga tütrele awaldama pidi. See aga oli omalt poolt ka sedasama soowi tundnud ja nüüd olid kaubad koos. Pidud, mis kuningas tütri peastjale rõõmuks oli walmistanud, saiwad fellwiisil weel täielikumaks, et esimisel pidupääwa hommikul Tiit kuninga tütriga kuninga ette astus ja endile abielu luba ja õnnistust palus. Kuningas oli sellega rahul ja laskis neid selle aegse pruugi järele warsti ära laulatada. Nüüd peeti pidud kuninglikult ja et Tiit peale pidusid hulga aja tagant korraks jälle kodumaale tahtis sõita, siis anti kaasa waraks neile niipalju kallid asju, kui laew aga kandis.

Nüüd wiis Tiit ka oma abikaasa laewale ja sõit pidi algama. Tärsku ilmus aga jälle wana hall-habe nähtawale ja waewalt oli ta Tiidu kaasat kui endist kuninga tüttart ära tunnud, seal tõmbas ta selle jalust kinni ja kiskus lõhki. Hirmus mühin ja kohin oli nüüd kuulda ja igamees nägi, kuda hirmsad kujud kuninga tütre kehast wette kukkusiwad ja ära uppusiwad. Peale seda lõi wana mees keha pooled jälle kokku ja imet! mis ilus nüüd

Tiidu abikaas oli! Just nii, et ümber seisjad inglit armastavad, või parem ütelda: muru eide tütar armastavad nägewat. Wanake jättis nüüd Tiiduga jumalaga, ja ütles:

„Kui sa ehk teada tahad, kes ma olen, siis kuule: mina olen mere wägemuse waimude kuningas, kes iga meremehele, kui ta ilma iseene hooletuse, ehk süüta hädasse langeb, ja ise auuwäärt mees on, kohe käepärast aitamas olen.“ Waewalt oli wanake oma jutu lõpetanud ja enne, kui Tiit aega tänada sai, põlnud hallikest kustil enam.

Tiit alustas nüüd merel sõitu ja jõudis wiimaks õnnelikult isamaale. Omast kolmest mere reisist oli ta nüüd nii rikas, et tema wara enam keegi kofku armata ei jõudnud. Ka maksis ta nüüd kaupmehele, kes kord oma kõigeparema laewa narri hinna eest temale oli müünud ja ise peale seda kehwas meheks oli jäänud, laewa auusaste ära, ja aitas teda sell wiisil jälle joonele.

Tiitu kiidetakse ühes oma abikaasaga heaks inimesteks, kes waestele palju head teinud, ja rikastele heaks eestujuks olnud.

Et nemad praegu aga mitte enam ei ela, seda armab igaüks ja mina ka.

---

6.

**Püharisti kirikuwaremed.**

Kuda nimetud kirik sai, kuda ta jälle kadus ja kus ta oli, tahame siin alamal jutustada, nii-palju, kui rahwa suust kuulnud oleme.

Banal ajal oluud W. mõisas Wiljandimaal üks pime mõisnik. Kord sõitis seesama oma kutsariga metsa alust puuvidajate teed mööda, ja kutsar näeb tee kõrval ühe ilusa ja weikese kuld risti. Ta teatab seda oma pimedada härrale ja see soowib: „Wii mind selle risti juure!“ Kutsar siub hobused finni ja wiib härra kättpidi taludes risti juure. Pime saanud aga kohe, kui risti külge puutumud, nägijaks, ja lastnud oma rõõmu ja tänu tunnistuseks, endise kuld risti kohta juure ja ilusa kiriku ehitada, kellele tema tähtsuse järele „Püharisti kirik“ nimeks pandi. Peale nimetud härra surma tulnud aga kiriku ümberkaudse rahwale raskead ajad sõja, katku, nälja ja mõne muu hädade läbi, ja niijugusel korral tehtud siis ka metsa juhtuwast sõja wäest kiriku ilule ots peale. Endisest ilusast ehitusest põlnud nüüd enam muud, kui paljad müüri tükid järele jäänud. Üks külk oli müüiril weel paar sülda kõrge, aga teine peaaegu maa tasa. Oli ta ennegi juure metsa sees, siis jäi ta nüüd, kui kõrwaline koht, päris puude hooleks. Wahe ajal oli ka altari kohta kiriku sisse suur kastani puu kaswanud, keda



ümberkaudne rahvas wana risti tähendusena pühaks pidas, ja andeid ja ohwrid tema juurte peale kandis.

Kiriku walitsus oli aga asja luost teadust saanud, ja et ta kõrwalijest usust omale kahju kartis tulewat, andis ta käsu wälja: „Puu peab maha raijutud saama ja koht maaga tasa tehtama!“

Et tähtjas koht kolme walla raja peal seisis, siis aeti käsu täitmiseks ka kolme walla rahwas kokku. Rahwast oli seatud pääwal nii palju koos, kui liima mere ääres, aga ükski ei tahtnud puu maharaijumisega hakatust teha, keda pea-asjaks peeti. Sgamees kartis esimest hoopu püha puule anda, ja sellepärast tõusis rahwa hulgas tihe segadus ja waidlus.

Sell ajal walitses aga nimetud W., ehk selgemalt ütelda, Wastemõisas, üks wana tige härra, „Dogen.“ Nimetud härra oli ka ratja sinna sõitnud, et koha häwitamist pealt waadata. Kui ta nägi, et kõik puu kallale mineku üle kahtlased oliwad, wõttis ta ühe talupoja käest kirwe näuhti ära ja läks löi esimese laastu puu küllest maha. Peale seda oliwad kokku kutsutud mehed julged küll puud maha raijumas.

Dogen aga, kui esimese laastu lööja, räägib rahwa jutt, jäänud filmapiilk pimedaks. Ta ei ole enam oma hobuse juuregi näinud minna ja wiidud töllaga koju.

Kiriku müürid on aga weel praegugi näha, kes kohta metsas kõndijale tutwustada wõiwad.

7.

**Noore wiisumeistri äpardused.**

Muistfel põlvel läinud Maarja maalt üks kehwapooline mees, kes ennast ja oma peret kuulsast paju koortest pununud wiisu tööga toitnud

Muidu metja marsimaie,  
 Paju koori korjamaie, —  
 Kellest kulda kanna warju,  
 Alamate ala tarbu  
 Meesi talwe meisterdamas,  
 Poega põhju põimitamas,  
 Naene niinu niisutamas,  
 Tütar tulda tegemaies,  
 Wenda wetta soetamas,

Kuni paarid paisufiwad,  
 Tuhandella tõusefiwad, —  
 Läätsid tuba tihedaste,  
 Tua murfi nobedaste.

Ja:

Et ei asjal alanemista,  
 Ega tööle takistusta  
 Tuleks koorte kehwesta,  
 Paju koorte puudusesta —

oli mehike tänagi jälle ühes oma pojaga metja koora korjama läinud. Njake oli ilus ja puude koored kõige õrnemas armastuses oma siude wasta ja see aeg oli neil (pajudel) aga täna jälle, nagu wähest ennegi, õnnetu aeg!

Aga täna oli mehikestel nagu sant õnn, sest päike oli juba madalas ja neil koora alles koguni wähe. Okslised ja sandid pajud olid nende aja puhast nahka pannud. Korjajad wõtšiwad nõuks, teine teisele poole külge minna, paremat õnne otsima. Seks sai nõuks wõetud, tihti huiwades üksteisele märku anda, et mitte ära ei eksiš.

Wäheajal oli päike juba looja läinud, ja poisš oli üsna ära unustanud, wähest ka häält teha.

Ta hakkas nüüd hirmuga ühtepuhku hüidma, aga wastust ei tulnud kusagilt. Siin ja seal oli mõni õö-linnu silks ja solks kuulda, kuna muidu hana waitfus laanes walitses. Ikka paksemaks, pimedamaks ja koledamaks läks laane alune, mida enam pois oma arwates kodu poole kippus. Ikka rohkem ja hirmuga hüidis pois, aga iga kord oli ainuke wastus ta oma hääle kõla, mis metsast wastu kajas.

Pimedus oli juba õige suur, kui pois eemalt omale wastu huikamist kuulis. Wastu hüüdja oli aga kord hommiku ja tõine kord jälle õhtu pool. Pois kippus juba jookstust wärsima, aga wastuhüüdjad ei saanud kätte. Wiimaks läks ometi õnneks, wastuhüüdjale ligemale saada ja häälest arwas ta hüüdjat mõneks ekfinud mõisa teumeheks, kellest siis head seltsimeest oma igawa olekule oleks saanud, aga äpardust! järsku tuli hüüdja nähtawale ja see oli üks wana naene. Suur tüide pamp seljas ja jäme kapi jõmp käes.

Pois arwas: „Enam ikka kedagi kui midagi,“ ja mis weel kõige enam wäärt oli, oli see, et wana-raugal tule nõud ligi oliwad. Pois oleks tuleta muidu ammu juba magust und maitsema hakkanud, aga see oleks niisama palju wäärt olnud, kui ennast sääsedest elusalt tühjaks imeda lasta. Need mehikesed on oma laulu juures „Wend, wend!“ kisades maijad wennalt laulu palgaks ja jänu kustutuseks werd käppama, ja et nad wennale just kahju ta ei taha teha, siis panewad mõetud were asemele sugu kihwti, mis küll koha weel ausamalt täidab kui enne oligi,

aga kes nüüd weel hullem sügeleb, kui paha tegija pükki põhi, keda wahel waesed wallakohtudgi taltsuta ei jõua.

No, hea küll! Gideke ütles ennaft ka üheks ekstjaks ja pea oli tuli ülewal. Poiss kandis puid ja kända rohkeste tulele peale, kuna see leekides taewa poole tõusis. Tulewalgus tegi ümberringi metsa alust walgeks nagu pääw ajal. Nüüd istus wanamoor tule ääre pitka rohu peale maha ja wõttis leiwakoti lahti, kust ta nüüd laski kala ja weel muid leiwa kõrwaseid wälja ladus. Sööma hakates kutsus ta poisfi ka.

„Leiwa juhu saatemaie,  
Hambu hooleks andemaie,  
Kellest kehal kinnitusta,  
Poisfikesjel püsimumsta  
Dleks homme hulkudesja,  
Kodu poole kippudesja.“

Poiss aga ei wõtnud käsku täita, wanamoori must olek oli ta söögi isu kus jeda ja tõist kihutanud. „Noh, jeda wõid ju ikka wastu wõtta“, ütles wanamoor tükki kala poisfile pakudes, „ega jeda sinusugune igapäaw ei näe!“ — Nüüd oli noorel wiisumeistril häda uuesti pakutust tagasi liikata ja sirutas sellepärast, et wanamoori wastu tõinepool tuld istus, oma kirwe sinna, kellele nüüd Gideke kalatüki peale pani ja poiss kirwest ära wõttes, sai ka ühtlasi siis kalatüki omanikuks.

Poiss pidas aga magamist magusamaks, kui musta moori uudise andi — pistis kala tüki põue,

pööris selja vastu tuld ja katsus magama jääda. Aga — mõta näpust! Wanamoor muretses hoolega selle eest, et poisiks laiskust ei peaks ja magama ei jääks. Warsti peale söömist hakkas ta ägijema ja hoigama, nagu mõni mees muiste, kellel „luupäta- kas“ või tühi teab, mis toluwann turja tallamas käinud. Poisiks tegi aga ennast nii kõwa südamega loomaks, et wanamoori ägijemist kuuldes, mitte oi- nugi ei liigutanud. Wanamoor hoigas aga ühte joont edasi, kuni üks sündinud laps kisa ka weel kuulutas, et wana raugale hädaste ämmamoori tar- wis oleks olnud. Sündinud laps karjus nii, kuida aga wäha weel kõri kandis ja hääls andis, ja tihti kõlas poisiks kõrwu, kui oleks kari siugu kaelapidi aia wahel.

„Oo poigane,  
Ää karjugi,  
Olen haiglane“,

ja weel muud mustlase riimi, punus eideke ühte puhku pojakese waigistuseks, aga see lõugas nagu kahetuune wafikas parmude piinal.

„Sõin soolast ja olen külmetanud tee käigul, nüüd on piim kinni, sellepärast ta wäetike karjubki nii kangeste. Oleks sooja wett pesemiseks, ehk oleks ometi mõnda, kes tugewaste imedes piima sooned lahti kisuks, siis oleks kõik häda aetud! Oh, oh, oh, ooo!“ — kisas nüüd wanamoor ka weel jekka. Poisiks oli aga enne magama heitmist juba wanamoori paljaid rindu filmates, mõtelnud neid kõrwenud past- lapaariga just ühe wäärilise olewat. „Tühi

tulgu neid imema ja wanapoiss warjadega wenitama", mõtles poiss ja katsus korraks ometi magama jääda. Ka tüdinesiwad temal kõrwad kuulamisest, ja et filmad ammugi kinni oliwad, siis wõttis uni wõimust, kus juures ka wäsimus tubliste abi andis, kuni mehite maikumatta magama jäi.

Unenäud oliwad poisikesel rahutumad ja aina lume hangede wahel hulkumised kuni kange külma wärin mehikese magamiselt materdas ja unelt äratas. Ülestõustes filmas poiss praegu tõusewa päikese punamist ja aimas uue pääwa alustust, aga seal tuli tal ka heilne kisa meele ja üle tule tõine poole waadates näeb koha päris tühja. Põle wana Gite ühes oma kisa ja lapsesega enam kusagilgi ja ka roht alles püsti nagu põleks mitmel kuul kellegi jalga ega külga teda wajutamas olnud. Üksi üks hal känd suure juure pätafuga, kelle kõrwal ka weiksem puu not seisib, tähendasiwad heilse kisa ja teise koha kohta. Ka tule puud, mida poiss ligi poole silda kofku oli kandnud, seisiwad tulest puutumata alles hunikus. — „Sellest paganast see külmgigi mu kallale tuli“, teadis nüüd poiss koore pundart selga wõttes ja ruttu astuma hakates, et käigust sooja saaks. Metfas hulkudes juhtus ta ühe kõrge koha peale ja ronis nüüd ühe pitka kuuse otja, kust kaugele näha wõis. Warji filmas ta kõige lähemat küla just sealt poolt, kust ta tänini tulnud oli. Nüüd saiwad muidugi sammud tagasi astunud ja lõuneks sai poiss nähtud külasse.

Pea oli sõbralikuist pererahvast waeße ekfija heaks laud toitudega täidetud, ja kui poisi kõht täis oli, oli ka kõige õigem kodu mineku tee ära õpetud.

Et poisi kodu praegusest küllast üksiaga paar peni-koormat kaugel oli, siis jõudis poiss aegjaste kodu. Õue wärawast sisse astudes tuli tal isa wasta, kes uuesti metsa kadunud poega otsima pidi minema. Nüüd wiskas poiss rõõmuga koore kimbu seljast maha ja hakkas ka suurt kuube õladelt lahutama. Kuube seljast wõttes kukub aga üks asi pantsti maha ja poisil tuleb põue pistetud kalatükk meele. „Tühi sind weel puhastab“, mõtleb poiss kukunud kalatükki otsides, „must olid ja ennegi ja nüüd said weel mustal põrandal ka pöörleda,“ sind ei taha wiimaks mitte koergi!“ — Nii mõtleb poiss ja otsib wõi kas film peas walge, aga ei kukunud kala kuskilgi. Wiimaks leiab ühe paksu kuuse koore tüki, kellel weel sugu sooja ja willase kuue küllest hakanud karwu tunnistuseks on, et tal korra see õnn on olnud, hulk aega inimese põues põõnutada.

Nii oli jutt, wiisumeistri selli äpardustest ja et noorel õppijal nii pea enam säherdust ekfimist ette ei tulnud, on iseenesestki mõista.

## Sanapoisi ja teupoisi wõitsus.

Et teupois Tõnu wanaste Witsakimbu waldas Rafekattumaal kõige kuulsam mees jõu poolest oli, seda teadis iga ümberkaudne inimene ja ka wanapoiski oli ääri weeri mööda asja luost kuulda saanud.

Et Tõnu jõudu oma filmaga näha, oli nüüd põrgu poisi ülem ihaldamine. Ilmariumis ümberhulkudes pani ta hoolega tähele, kus kaks ehk kolm inimest ühes koos juttu ajasivad, et kas seal ehk jälle tugewast Tõnust juttu ei aeta. Nagu ta w'a kade konks kaunis auu ahne elukas peab olema, nõnda ei wõinud ka Tõnu kuulsus temale mitte mokka mööda olla. Suurel kuulamisel oli ta wiimaks ka teada saanud, mis ajal alati Tõnu ja tema tuttamate koos käimised ja ramnu katsumised olid, ning wõttis nüüd nõuks lähemast koosolekust ka osawõtta.

Minekul jäi aga mehike liig hiljaks, ja et mitte esimine olla ei saanud, pidas ta wiimseks jäämist häbiks ja puges wõitlejate lähedale paksu põesasse luurama.

Siit oli temal nüüd küll hea wahtida wõitlejate wahwust ja jõu meeste julgust, aga mis Tõnu tegi, armas ta ennast weel parem wõivat teha.

Et sell forral õige rohkest noori mehi koos



olivad ja Tõnu igast vastasest võimust jai, pahan-  
das küll papakesest põesas, aga häda oli ka Tõnuga  
seesuguse seltsi ees võitlust alustada, ja ta võttis  
nõuks, Tõnuga ühiskus kohas turjama hakata. Pa-  
handades võttis juba mehike jalgu astumisele asu-  
tada, seal juhtus Tõnu veel hoobeldes ka ütleva:  
„Wõi kas wanapoiss ise, aga wõit jäeb ikka mi-  
nule!“ — „Wõit sinule“, ümises nüüd alt ilma  
isake hambaid kokku piigisdes „eks saame näha!“ —  
Pea lõppes nüüd lustilik pidu, kus igamees

Tala kandu kiirustelles,  
Sõudes sooni sirustelles  
Astus unda otsimaie,  
Une jaaki salwamaie  
Koduist kohendud kohalta,  
Mutatud asemelta,

ja niisamma ka Tõnu. Pidu peeti alati laupääwa  
õhtu ja sest see wiga nüüdki tuli, et Tõnu tühja  
lähkert ja leiwa kotti kodu uueks täitmiseks kandma  
pidi. Pidu oli isegi ligi poole ööd nahka pannud  
ja et Tõnul kodu minna veel paar wersta läbi  
metsa oli, siis armas wanapoiss põesas, õige täna  
weel wäsitud Tõnuga metsa wahel wõitlust alus-  
tada ja läks nüüd ette Tõnut ootama.

Kartmata ja julgeste sanmus Tõnu oma nä-  
dala leiwa aita õlal hoides metsa wahel edasi.  
Pool metsa oli juba käidud ja just weikese jõekese  
sillale jõudes tuleb tale järsku must inimese kogu  
wastu, jäeb paar silda eemale seisma ja küsib läbi

hammaste madala pöriſeja mõnuga: „Lubasid ära-  
wõita, kas hakkame nüüd?“ —

„Keda ma olen lubanud wõita ja mitte veel  
wõitnud?“ küſib Tõnu iseeneses ja jääb ſillale  
ſeiſma. — „Lubasid ärawõita, kas hakkame nüüd?“  
küſib kole kuju uuesti ja astub ſammu ligemale.  
Tõnu ei ſaa veel aega waſtata, waid meelega tuleta-  
des tuleb tal lubadus wanapoiski ärawõita meele,  
ja mõtleb nüüd, mis heaks nõuks oleks. Seal küſib  
kogu kolmat korda ja tuleb koguni Tõnu ette. —  
„Eks hakkame ſiis peale Jumala nimel“, ütleb nüüd  
Tõnu lähkert ja leiwakotti ſilla käſipuu peale wiſa-  
tes ja piusse ſülitates aga, — wõitluse himmuline  
hakkanud ikka taganema, kus juures ta iſe pomise-  
nud: „Tulete, tulete kolmekesi“, kunni metsa ära ka-  
dunud.

„Muidugi wetap niid Teno lehker iks leib kott  
unt astup ekwa koduman. Reagi kõrda es tahap  
wanupoisi enamp teampa weidlema tuleb, unt tema  
hea elu olema“, ütleb ſelle jutu lõpetuseks Tartu  
murrakuga Suut.

## 9.

### Tugew rehepapp.

Sügise, rehepeksu ajal, ühel ilusal pühapääwa  
õhtul wõitlewad mitme walla poisid naljapärast ja  
katsuwad üks tõise jõudu wägipulga, sõrnewedamise,  
kiwi tõstmise ja mõne muu asjadega, aga ikka kõige

tugewamaks jäänud üks lähema mõisa reheappp. Et mõit igal puhul temale jäi ja wiina haur ka pea kihama ajas, siis tõusis mehikesele hooplemise tuju, et ütles: „Tulgu mõi wanapoiss ise minuga mõitlema, ma tahan teda ka ära mõita!“ — Peale seda mõideldud weel, kuni wiimaks reheappp aega parajaks arwanud rehe juure minna ja ukseid kinni panna, et rehi kuiwaks. Rehe juure jõudes leiab ka paraja aja olemat, sest puud on juba põlenud ja paljad sõed hõõgumad aga weel. Paneb ka kohe ukseid kinni, võttab kuue ja westi seljast ära ja ka jalad lahti ning heidab nüüd magama.

Alles saab aga sängi, seal kuuleb ta, et üks ukse külgi koputab ja tumedalt küsib: „Kas hakkame nüüd? Lubasid ju mind ära mõita!“ — Reheappp ei saa weel wastust andagi seal pörutatse uueste ja pörin küsib waljemalt: „Lubasid mind ära mõita, kas hakkame nüüd!“

Reheappp lööb ennast sängis kõhuli; juba koputakse kolmat korda. Koputamise peale küsiti ka kohe tuttavat wiisi, reheappp kargas sängist wälja ja ütles: „Eks katsume siis!“

Warsti tormas wanapoiss täiel mehe suurusel kässe ja reheappp, nagu ta oli, sargiwäel ja palja jalgadega, jasis wana poisiga rinnad wastamööda. Mõlemad asisid üks tõise püksti wärwled peusse ja mõitlus algas.

Wihafelt raputasiwad mehed üksteist, aga ei kumbgi põlnud tõisest nii palju tugewam, et oma

vastalise maha oleks murdnud. Wõitluses hakkas reheappp ommal juba wäsimust tundma ja kui asi sell teel weel edasi oleks kestnud, siis oleks wanapoisile wõit jäänud.

Et reheappp omal jõu raugemist tundis, sellepärast hakkas ta nüüd nõu otsima, kuida kawaluslega wana poisi pitkali saaks põmmutada. Silma ringi tuas käija lastes, näeb ta järsku, et raudwarrega roop alles põigiti ahju ees maas lamab ja rabab nüüd karedal rabelemisel korra tugewaste wanapoisi tagaspidi roobi selga lükata, selle jalad komistawad roobi seljas ja pläätsi! wanapois pitkali maas ja reheappp põlwili kõri peal. Küll katsus wana poiss üles rabeleda aga wõimata. Reheappp wajutas ühe põlwe ja käe abil wanapoisi käed rinde peale ja tõise põlwega pigistas mehikese tuule toru kinni kuna käega ahju suu eest kirwest ulatas. Nüüd koksis ta niikaua kirwefilmaga wanapoisi otsa ette, kuni see nii kokku läinud, et paljas libe nahk aga reheapppi põlwe alla jäänud. Naha kaltsu wiskanud ta ahju taha ja läinud ise mõisa õõmaja pidama. Hommikku, sõbraga heilast wõitluse märki waadates, leiawad kõik ahju esise tolmust nii puhta, kui keelega lakutud, aga ahju taga põle naha naru enam ühtigi olnud. Wist wiisivad wanapoisi sugulased tema naha kesta omale mälestuseks ja meele tuletuseks, kuida nende peawanam korra koledat otsa saanud.

Reheappp kahetses aga pärast, et ta nahka ahju tulise sütte otsa ei wiskanud, kust siis põrgu perepärast, kärja haisu oleks wõinud nuusutada.

## 10.

**Õnnetu pekiselja wargus.**

Et Mäeotsa möldril raswased sead oliwad, seda teadis igamees, kes korra kottiga nimetud weskil oli käinud. Mölder Mats oli hoolakas mees, armastas weskis alati puhtust ja oli see siis tema juu, et pühitud tustist ja tolmust pörša põnnid lihawaks läksiwad? Põnnidest paisusiwad alati jälle jõmmid, ja sell korral, kui saunamees Mikf neid, käppamise himust aetud, üle lugenud oli, oli neid just otse 15 olnud. Kirewase pihta! seal oli ometi figu ja kaswas kamart, aga mine ja Mikf pühadeks worsti küsima, waata siis, kas sulle ei anta umbset worsti, kellel mõnikord ka pannal otša õmmeldakse! Seda teadis Mikf küll ja arwas: „Kui siin üks wana sõna ümberpöördud saab, siis wõin mina omalt poolt tõisega niisama teha. Kui siin küsija juu peale liüiakse, ega seda siis wõtja käele enam ei tehta!“ — Pitkal armamisel sai Mikf selle teadusele, et ta üksi ometi Mäe otša möldri raswast pitka palemest ära käpata ei jõua ja otsis nüüd omale ühe tõise kaltskuue kandidaati, kelle pigisid ja pitku pöidlid ta juba tundis, omale seltsiliseks.

Ühel õige pimedal ööl, kui teati, et peremees Koeraga kodust ära oli ja muud majarahwas magust und maitseiwad, wõeti Mikf'i komandeerimise all nõuks, korraks karwase kamara käppamist käsile wõtta.

Abjust mõeti fuur süsi wälja ja pandi sauna akna peale, kus w'a Miik'i tõine pool seni pidi tuld lõõtsuma, kuni mehed wagafeks tehtud rõhkijaga kodu jõuaks. Tuli pidi teejuht olema, et õnnekoorem effi teele ei lähe.

Mats, tugewat teiwast ja nõõri tükki kandes ja felttimees kirmest õlal hoïdes astusiwad teele. Et küla kõrtsi aknast üle mõldre sea lauda tuli paistis, põlnud paremad tule torni salateel sammujatele tarwiski.

Lauda ukse ette jõudes arwas Miik, et umbes ka just ühe otja kinni hakata ei maks ja seletas sõbrale: „Las' mina lähen ees sisse ja otsin kõige raswasema ülesse, siis lõõn taela tüki külge tule ja panen sea otja ette, et sa pimedas heaste lüüa mõistad. Sina aga anna siis niisugune mats temale, et ta kohe wagafeks jääb, muudu mõiks mõni meite tempu kuulda ja asja raisku ajada. On siga waganee, siis laseme were wälja ja wiime wahepuus kodu!“ —

Wiimseid sõnu paistades, oli Miik juba lauta pugenuid, kus ta nüüd ähtides ja sülitades ringi läperdas. „Kurjategijad ropud ja huffas nagu sead“, pomises ta iseeneses kirudes, „kas mul seda weel tarwis peab olema, et teie tõbraste sauega püksid üle määrin?“ — Selle teel siunates jafis ta oma mõttetega seni, kui ühe kõige raswasema leidnud arwas olemat. Warsti oli tule raud ja taela tükk wäljas ja tuli ka taela täpsitud, et aga

ülejäanud taela, ja tule raua uuesti kotiga kalitsasse pista, pani Mikki seni õõguwa taela oma põlwe otsa. Seltšimees, kes annu juba winnas kirmega ootas, armas nüüd tule juba rõngasjaba otsa ees seiswat ja lõikas niisuguse matsu kui weel wähe jõud lubas. Aga — tulejutt! Missugune karjumise hää! sell seal oli! Rõõgates oli ta „ai, aiai!“ kisendanud ja hoobi andja aimas, kus pauk oli mõjunud. „Mis nüüd muud, kui jalgele tuld“, mõtles Mikki'seltšimees, „las' karjuja Mikki jääb, kus seda ja teist, eks ta ütelnud, et tuli weel sea otsa peal ei olnud, nüüd röögib nagu wäikene, kuule — ühed tulewad juba!

Wäheajal oli Mikki'seltšimees punuma pistnud ja ratasninad kõik rõhkides ja ninaga lükates Mikki ümber asunud. Mikki's lõhkiine pasun ja rattasninade konterpass oli ka küla koerad ja seda mööda ka möldri maja rahwa uned ergutanud. Warsti tuldi kõwersjabadade kontserti peameest tunnistama ja leiti tuttawat Mikki. Kõie tükk ja teiwad oliwad töö tähendusüks ukse ees maas ja kirmes, seda wist mehite hirmul maha oli poetanud, et kergem põgeneda oleks. Mikki wiidi õõks külma kambri, ja et teisel pääwal põlw nagu pass paistetanud oli, tunnistas ta südame täiega oma lollu abilise ka ülesse. Terwele oliwad koke kirjud püksid kingitud; aga mis haigele antud, olen ära unustanud. Niipalju mäletan aga, et endise Mikki's nime ette nüüd weel üks auu ja anneti nimi seatud oli, mis nimelt nii kõlanud:

„Kondivalu.“

## II.

## Kõhuli suuraja pakk.

Ripsunapsu mõisas, musta mulla maal, kilpla linna lähedal, elanud muiste kase oksa katku ajal üks nõgese poolwend mõisnik, kes oma töölisti igal pool kõhuli roomates ja musta ussi järel mängides luuranud, nende juttu kuulanud ja nõnda edasi, mille järele siis alati pükki alt nõrga luuaga tolmu löödud, või peksetud — või mina seal kuulamas olin.

Mehed, keda sell wiisil iga pääw walgest higist kuni punaseni piinatud, pidanud juba mõnda korda kusgil kohas aru, et kuda ometi worsti worstiga tasuda saaks, aga nõu läinud igal puhul luhta. Igal mehel olnud häda alati hõlpsam, kui mõisa oma reheappil, kelle pea kohtas tihti (nagu reial) mõisa pudru magasfiin luuramas olnud. „Mis kolliga teha“, seletas reheapp alati oma töölistele, „ta näru tõmmab meid ja meie sugu wõlla, kui korra märku anname, et meie tema jala luuramist ei sall!“ Olgu kudas oli, nõu pidi ometi leitama ja abi otsitama, kuni hüwa asja otsale saadi. Mehed oliwad tähele pannud, et härra igakord ikka ühe ja sellesamma koha peale laudile kõhuli laskis, ja wõtjivad sealt kohalt kõik latid ära. Et aga härra asjast aru ei saaks, pandi peeneid pulgakessi risti ja põigiti jälle haugu peale, ning õhuke kord hõlgi üle.

Rehepekijate arwamine põlnud sugugi wale,



sest waewalt sai töö wartadega „piirja=panja“ peale hakkanud, kui härra laudil juba hõlgi kõhistas. „Kui kuffub, andke heasti!“ sahistas reheappp, „mitte enne järele jätta, kui mina kässin.“

Waewalt sai aga reheappp töölistele, milleid peale 30<sup>ne</sup> olnud, käsu kätte annud, kui härra juba laudilt hirmsa kolinaga lademetega peale „plaatsti“ maha tuli. „Andke pihta kurjawaimule, wanapoisile, kuradille!“ karjusiwad teulised härrat wartadega kofsidest. „Mina olen härra!“ kisedas see seletades, aga wartajad küsisiwad: „Ah sa jooksed ära?“ ja wõmmisid seda paremini. Wiimaks andis reheappp käsku, nuijamist järele jätta. Härra enmast püsti ajades arwanud weel, et teda ei tunta, ja et üle kätte läinud inimestele näidata, mis kurja nad teinud on, ütelnud ta: „Mina olen faks!“ — „Ah soo, wõi sind on faks?“ küsisiwad wartajad, „tõmmake maha ja andke t'ale teise eest weel!“ — Ja asi oligi jälle uuesti käsile wõetud ja nuijati t'ale weel paremine turja peale, et küll aitas. Härrat põle peale seba keegi enam luusimiselst leidnud.

---

12.

### Surmakuulutaja.

Järeleisaw lugu üeldakse muiuste Saksamaal juhtunud, ja mina mahutan teda seia nii ülesse, kuidas rahwa suust kuulnud olen.

Nimetud maal, ühes kuuldas kauba linnas elanud sell ajal, kui meie jutt hakkab, wana hall habeme ajaja oma noore naesega ühes turuäärises ruumikas majas. Maja oli hallikese omandus ja nagu räägitakse, olnud temal ilus, aga nii kuri naene, et üürilised iialgi kaua läbi põle saanud. Hiljem olnud asi juba nii tuttam, et selles asjas keegi enam oma õnne põle usaldanud katsuda. Küüd olnud nende maja aina oma päralt üffi, ja üffi juure laatade ajal tulnud mõned rikkad kaupmehed hed õo maja pidama. Tseäranis käinud üks kaupmees seal alati laada ajal korterit pidamas, ja et wana majaperemees ka osawaste ja pehmeste oma alatise tuttawa habet ajada mõistnud, ja seal juures kõne ja teaduse poolest mõistlik mees olnud, siis asunud ka hiljem tugew sõprus meeste wahel.

Küüd oli aga wahpeal paar aastad mõne mõõda juhtumise läbi läinud, et tuttam kaupmees enam oma sõbra laada ajal waatama põle saanud minna. Selle pitka wahpe järele jälle tulles leiab ta aga maja uksted lukus ja kuulab tõiste käest, et wana habeme ajaja juba aasta aega mulla põues magada. Suurel kuulamisel ja otsimisel leiab ta wiimaks lese ülesse, kes aga juba tõisele mehele on läinud. Kuulab järele, mis haigusse wanake surmud, saab segaseid otsusid ja õomaja paludes seletakse praegust maja liig kitsaks wõeraste wastu wõtmiseks. Wana maja olla küll tühi, aga seal ei wõida keegi enam rahuliste õöd üle elada. Hirmsaid kolinaid,

müra ja kára olla maja iga õöse täis ja sellepärast seista ta praegu tühi.

Et kaupmees niisuguseid asju naeruks pidas, küsis ta maja mõtmeid, mis ka anti, ja läks oma harjutud kambriisse elama. Sisseminnes keeras ta hoolega kõi ukseid jälle lukku ja hakkas, endist aega meele tuletades, oma mõtteid enne magama heitmist väsitama.

Wahpeal oli aeg juba ligi kess õõni jõudnud ja kaupmees, „muri lauapeale pannes, arwas sündsaks une rüppe heita. Järsku kuuleb ta aga oma kambri kõrwal hirmsat kolinat, siis kahinat ja wiimaks ukse pihta koputamist. „Eks ole hull,“ mõtles muidugi nüüd kaupmees, „arwasin lugu muidu loriks, aga nüüd on temp käes!“

Alles esimisest koputusest ehmatanud, juba koputadi uuesti jälle. „Kas pean sisse lastma, wõi ei?“ mõtles kaupmees püstoli kätte võttes. „On ta rõõmel ja petis, siis langegu!“ — Juba koputadi kolmat korda, nüüd läks üks iseenesest lahti ja tuttav habeme ajaja astus wahutoosi ja nuga käes hoides igapäises riides sisse. Et kaupmees karwast lõuga kandis ja selle wastu ei seisnud, siis ajas wana-mehe warsti nagu pühkides lõua paljaks. Töö wae-waks ei nõudnud ta muud, kui et kaupmees tema fondid keldri nurgast ülesse kaewaks ja risti usu seaduse järele õpetajat matmise sõnu lugedes matmise juure kutsuks. Sai ta heaste oma kontide seisukohta kaupmehele õpetanud, siis küsis ta, mis

Kaupmees oma waewa tasumiseks nõuda. Et sellel aga ilmalikust warandusest puudust ei olnud, siis soowis ta, et kolm päewa enne oma surma teada saaks, et surm tulemas on. Peale seda kadus habemeajaja järsku ära, nagu põleks teda seal olnudki. Rahulikult elas nüüd kaupmees õõ üle, hommiku oli esimine töö kohe asja kohtule teada anda, kust nüüd mehed saadeti, kes keldrist fondi kaewamist käsile wõtsiwad. Peagi leiti juhatud kohast otsitawat ülesse, aga mis ime oli, oli see, et pealuu sees fuur kähkka tolline raud nael oli. Warsti kutsuti naene sinna, ja see ehmatas asja walgele tulemisest nii fangeste ära, et oma süü üles tunnistas. Tema ije olla wanameest naela pähe löönisega une pealt tapnud, et tõisele, ja nimelt praeguse mehele minna. Naene wiidi kohe wangi, kus ta oma süü wäärast palka pidi ootama; funni kohus otjust otjis. Nüüd saiwad wanatese fondid ilusti furnu aeda maetud ja kaupmees sõitis kodu. Wahe peal läinud hulk aastaid lennates mööda, et kaupmehel enam oma sõbra (habeme ajajat) meelegi ei tulnud.

Ühel õhtal istub ta oma kirjutuse laua ääres, seal läheb järsku lufus üks lahti ja tuttam habemeajaja, wahu toosi ja nuga käes hoides, astub sisse. Sisse tulles tuleb funni laua ääre, kaub seal järsku ära ja teisel filmapilgul põle näha enam kedagi. Kaupmehel tuleb nähtusest soowitud surma sõmmie tellituse lugu meele, ja mõtleb, oma täit terwist tundes, asja wõimatumaks. Siiski wõtab ta nõuks,

surma vastu ennaft valmistada ja wiimjed kolm päewa päris oma kambriisse jääda. Zeisel peawal kirjutab testamentis oma wara kõik risti pojale, ja oma noorikule lubab äga senni ülespidamist anda, kui ta leff on. Kirjutab siis ka habemeaja luo, oma surma kuulutuse täiel termise ajal ja ka oma kahtlasi arwamisi oma abikaasa truuse kohta. Ka jeda, et ta abikaasa tihti tigidust pruukida ja liig palju mõerusel himustada käija, kus tal libeda näulisi sala armufesi olla.

Kolmandama ja ühtlasi ka surma päewa õhtal tunneb ta omal alles täit termist ja armab juba ettekuulutust päris tühjaks, seal tehtakse järsku üks plöksti lufust lahti, püstuli ots pistetakse ukse wahelt fissse ja — põmm! oligi kuulutus täidetud. Kaupmehele tulnud äga just sell õhtal weel ühe sõbra käest üks ruttuline kiri, keda postiljon, et kaupmehele sõber olynud, ise õhta hilja ära wiima läinud. Alnast mööda minnes näeb ta kaupmehe kirjutuse kambri ühe mõera noore mehe, kes karmeste põrandat näitanud harivat, kus juures proua kahwatanud palgedega tuld näitanud. Üst katsudes leiab ta selle luffus olewat ja peale poole tunniliist põrutamist tuleb kaupmehe proua wälja ja fogeldab, et härra olla raskestes haigeks jäänud. Zuttu ajades hoiab proua wärisedes tuld käes ja postiljon näeb wärskeid were tilkasi ta walge siidi kleidi ja kätte külgis. Ta annab kirja „head ööd“ soowides proua kätte ja läheb otse koke politseisse, kus ta oma kartlika arma-

nisi awaldab. Sealt minnasse kohe ruttu nelja wiie mehega tagasi ja tungitakse luffus uljeft siise, kus nüüd proua ühes oma uue armukesega tinni tabatakse. Pikkemal seletusel tulnud nüüd ka wälja, et see kuri nõu neil alles kolme päewa eest kindlaks tehtud.

Muidugi said siis juhid juhide palga pärijaks ja õelad hukatuse roaks.

13.

**Sundi tänu.**

Altõue Hans elas oma weikese perega piijutse põldude juures aina peawast peawa ja pidi sellepärast, et ta kõrwal teenitud kopikaid armastas, tihti talu tööde kõrwal weel päewa palga eest puid rikkamatele metsast muretsema.

Ühel päewal on ta jälle oma pojaga metsas nimetud ammeti juures ja et päike palawaste paistis, siis heitis ta peale lõune söögi ka puude wilusse puhkamaie ja leiba luusse lastemaie. Poeg Süts aga, kes nagu alles madalas kandis ja nagu üeldakse, kelle kõrmatagused alles kollased olivad, arwas päewa ajal magamist maitade moodiks ja laiskade lustiks, läks sellepärast parem metsa marjimaie

Puude wilus puiklemaie,  
Kustab kannid kaswawad,  
Linnud lustil lõõritasid.  
Veidis linnu pejasida,  
Püüdis palju parandada,

Mitas ellast orawaida  
Puude otja pugeidaie,  
Kunni juhtus kuusitusse,  
Paksu puude padrikusse.

Paßsus põesastikus luufides leiab pois ühe  
 weikse koopa suu, kust ta koera kutsika jukseid wäs-  
jußid näeb wälja pugewad. Warfi jookseb isale tea-  
 dustama, et tõiste talu koer omad pojad metsa peßasse  
 toonud, ja isa arwab warfi wõßawillemi wanamoorile  
 kiusteks tüki wälja, teeb sületäie talwasid walmis  
 ja lähab poja juhtimisel kurni karwase kallitse korteli  
 juure. Et mana wõßawillemi tõist poolt kodu põlnud  
 ja loßs aina laste päralt oli, siis ajas ta Tütsi  
 peßasse kes kriimfilma kaswandikud kõid üks aamal  
 wälja ajas. Tga süßike sai nüüd saba kergituseks  
 ühe talwa ja Tüts juhatas kutsid jälle korterisse.  
 „Küll wõßawillemi wanamooril wõib ehmatust olla,“  
 mõttes Hans äraminnes, „kui ta kodu tulles laat-  
 sareti eest leiab!“

Sell päewal täßsis Hans rahuliste puid kurni  
 õhtani. Kodu ei rääkinud ta kellegile oma ülekohtust  
 huntide arstimist ja läks tõisel päewal üßi metsa.

Baewalt saab ta oma puu tööga peale hakkanud,  
 seal tuleb suur hunt jooksul kurni ehmatanud Hansu  
 ette, hakkab kuue hõlmasse kinni ja tassib oma järele.  
 Hans tuetab hirmuga jalgu wastu, aga hund hakkab  
 mürades hambaid näitama. Mis nüüd muud, kui  
 mine järele!

Peßa juures lasseb hunt hambad hõlmast ja  
 hakkab peßasse pugema, põdejaid poegi päitese pais-  
 tusele tooma ja haigeid arsti hoolele andma. Warfi  
 tuleb ta ühega walgele ja, selle tagumist tähte ülespidi-  
 tõstes, annab hambaid hirwitades märku, et Hans  
 paha parandaks ja wiga wähendaks, mida wist wõßa-

willemi wanamoor oma jõust üle tundis käima. Oma jõuks oleks Hansul küll julgust olnud hundile selga pöörda ja kas kandadele kiiru ja oimudele hoogu andes punuma pista, kuna hunt koopasse puged, ehk mõne tugewa teibaga wõitlust alustada, wõi ka puu otsa ronida, aga mine aja ja seal weel oma julgust taga, ehk mõtle wastuhakkamise peale, kus püksid tühjad lödiseha hakkawad, halli emanda hambaid nähes ja pealegi, kui hulk aega juba nagu pime fant enmast häda ligemale lased tassida! Muidugi märkas nüüd Hans, et wastu hakkamine hiljaks oli jäänud ja tõmbas heile pandud forgi näuhti! wälja. Hundi eit wiis aga ruttu selle pesasse ja tõi tõise säherduse haiglase jälle. Tga noort paju wafkast hoidis wanarauf korra Hansu nina ees ja röömustas niisama iga terwe pojuse üle, keda ta jälle koopa wõis wiia. Mii oli Hansul aitamist, kunni wiimaks hunt tühjalt pesast wälja tuli ja lahket pilku Hansu peale paisates jälle pesasse puged.

Süllates lähab Hans jälle oma töö juure tagasi ja rägu puid maha kunni lõuneni. Lõuna toidul istudes filmab aga, et tuttam hunt jälle tagasi tuleb, aga seekord mitte üksi, waid suur wana lammas kraet pidi kõrwal, kes tihti, kui jalgu julges wastu tuetada, hundi saba hoopisid maitseada sai. Hansu juure jõudes laskis hall eit lamba lahti ja pühkis ise metsa. Lammas oli nüüd muidugi waewa tasumiseks ja tohtrile tänuks toodud. Hans arwas kõige õigemaks warfi willase wennisele kodu tallitada.



Kodu jõudes pani ta lamba lauta ja pidas juba iseeneses selle kasu üle rehknuti, mis ta nüüd peagi saab, sest hundi poegi oli kahetsa ja wana hunt ise weel üheksas, iga hundi kõrwade eest raha, nahkade eest raha ja lamba eest raha ja jälle raha ja ikka raha; ja kellel on, ütleb wana sõna, sellele antakse, eks sell wiijil wõi siis inimene korraga rikkaks saada! Eks igauks hoia ikka finna poole, kust ta omale sugulast eest leiab ja mitte wastast, ja miks siis mitte raha ei peaks nii tegema?

Nii seletas nüüd Hans omale ette ja lamas, kuni õhta kari kodu tuli. Kui suur oli aga mehikese ehmatatus, kui karjast kuulis kaebawat, et päewal hunt kaks lammas ära wiinud! Nüüd oli Hansul asi selge, kus lamba waras oli, ja andis weel sellsamal õhtal külasse kasu, et hommiku wara kõik püssimehed metsa hundi jahile tuleksiwad.

Mis weel ütelda oleks, on see, et tõisel päewal hundi perekonnas haigeid ja nende tallitajat hirmsaste müristamise ja walgulöömisega ehmatati, ja kui neil säherduse asja üle naer peale tuli ja punast higistades magama jäiwad, siis oliwad armulised pikse poisid koha magajaid riidest lahti wõtmas. Iseäranis heameel nähti neil wõsawillemi sugukonna halli kasukate üle olemat ja iga riidest lahtiwõtja wõi kammerteener wõttis nimetud halli kasukaga ühes ka magaja kõrwad oma õlale. Kõrwad wiist sellepärast, et arwati: „Mis magajad maidad kõrwadega teewad!“ Nii sai tänu tasutud.

Bind 12 kopifat.

4